

Enskild motion

Motion till riksdagen: 2014/15:1942

av Jasenko Omanovic och Kristina Nilsson (S)

Offentlig upphandling

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om offentlig upphandling.

Motivering

Stat, kommuner och landsting upphandlar varor och tjänster för omkring 600 miljarder kronor per år. Såväl fackliga organisationer som tjänsteproducerande företag har vid ett flertal tillfällen påpekat att de offentliga upphandlingarna ensidigt prioriterar det lägsta priset och att den inställningen alltför ofta bidrar till oseriös verksamhet och lönedumpning. Bristfälliga kontroller av upphandlingsvilkorens tillämpning förstärker problemen.

Bristerna kan i viss mån förklaras av att offentliga upphandlingar är bundna av EU:s upphandlingsdirektiv. En forskningsrapport från Svenska institutet för europapolitiska studier visar dock att Sverige befinner sig i något av en särställning i Nordeuropa när det gäller att inte använda det utrymme för social hänsyn som finns i direktivet. Andra EU-länder väger i högre grad in en rad tillåtna sociala aspekter och visar bland annat att det är möjligt att ställa krav på löne- och anställningsvillkor i enlighet med aktuella kollektivavtal.

Det finns uträkningar som redovisar att drygt 100 miljarder kronor i skatteintäkter försvinner varje år på grund av fusk, fel eller misstag och att kontrollen av offentlig upphandling inte är vad den borde. Även svartarbete förekommer och beräknas stå för omkring 70 miljarder. En stor andel av svartarbetet och därmed den sociala dumpningen finansieras med skattemedel genom att priserna i offentlig upphandling pressas ner utan kontroll av företagets seriositet. Genom en sådan prispress försämras de anställdas

villkor. ”Besparingen” med lägsta pris i upphandlingen ger sämre arbetsvillkor och missade skatteintäkter även för upphandlarens egna skattebetalare.

Tanken bakom en mer socialt inriktad upphandling är att gynna seriösa företag samt att säkra anständiga anställningsvillkor i företag med skattefinansierade uppdrag.

Trots att kollektivavtalet är normprislistan för skäliga löner i Sverige, förbjuder svensk domstolspraxis krav på att upphandlade företag ska ha kollektivavtal. Däremot tillåter lagen upphandlaren att ställa krav som tillkommande kontraktsvillkor att upphandlade arbetstagare skall ha skäliga sociala villkor. Därmed kan man åstadkomma en prislista för arbete som gör det möjligt att bedöma om ett anbud är seriöst. Förbud mot svartarbete även i underentreprenörsled är ett tillåtet upphandlingsvillkor.

LO har tagit fram en upphandlingsmodell som kallas Vita Jobb och har som tillkommande avtalsvillkor en miniminivå för sociala villkor. Miniminivån för sociala villkor fastställs genom att vissa utvalda och enligt EU-domstolens praxis tillåtna delar av tillämpligt branschkollektivavtal är miniminorm vid upphandlingen. Entreprenören och av honom anlidade underentreprenörer är därför skyldiga att ge sina anställda lägst dessa villkor under det upphandlade arbetet. Entreprenören förbjuds att använda svart arbetskraft. Den entreprenör som bryter mot dessa villkor kan bli av med kontraktet och dessutom få betala skadestånd.

Krav på socialt inriktad upphandling handlar inte enbart om att säkerställa löntagarnas rättigheter, utan det handlar också om att kunna styra arbetsmarknadsåtgärder så att det får önskad effekt. Exempelvis borde man vid upphandlingar ställa krav på att ungdomar får jobb. Vid upphandling av tjänster i branscher med hög risk för oseriös verksamhet borde därför krav på social hänsyn och kollektivavtalsenliga villkor föras in i upphandlingsunderlagen. Därutöver är det viktigt kontrollen av efterlevnad av avtalen ökar och effektiviseras.

Jasenko Omanovic (S)

Kristina Nilsson (S)